

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII.

V Ljubljani, 1. julija 1923.

Štev. 7. in 8.

Organizacija sodišč po najnovjšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

(Dalje.)

Toda zgolj samo za sodnika poedinca, nikakor ne hkratu za ljudskega sodnika! Slednji se namreč niti z odločilnega fiskalnega stališča po mojem mnenju ne da opravičiti.⁴⁶⁾ Ali je sodnik nestrokovnjak v resnici cenejši? Mislim, da pride do tega zaključka samo kratkovidec. Kdor ne pazi samo na to, kako in koliko izdaja država, temveč tudi na to, kako in koliko pridobiva, temu je kmalu jasno, da je sodnik nestrokovnjak le

⁴⁶⁾ Da je širokogrudno uporabljanje ljudskega sodnika pri nas naravnost nemogoče, o tem pač nihče ne dvomi, ako upošteva razmere, ki vladajo zlasti v naših južnih pokrajinah. Pa niti v Sloveniji bi si ne upal naložiti ljudstvu večjega bremena, kakor nosi že sedaj, izvršujoč porotniško dolžnost in sodelujoč v strokovnih senatih. Za uspevanje večniških sodišč je potrebna ne samo neka minimalna višina izobrazbe, temveč predvsem izvesten čut državljana, ki mu da istovetiti njegov interes z interesom države, tisti čut, ki so ga imeli Rimljani aristokratske republike in ki ga pri nas dosihmal nismo mogli imeti, ker se tuje državno vodstvo skozi sto in sto let za naše narodne interese nikdar pobrigalo ni. Zato nam je še povsem tuj tisti drugod že iz pojma države izhajajoči »noblesse oblige«, ki označuje n. pr. na Angleškem (pomislimo mirovnega sodnika, tega »velikega neplačanca«!) ali v Nemčiji vse razmerje med državo in državljanom. Pri nas se v tem oziru ni mnogo izpremenilo od zdavnaj preteklih dob, ko so imeli največje težave, da so grajane privabili k volitvam večnikov in večnike k sodnim dnevom. Tudi dandanašnji »ist der obrigkeit etwas beschwörlich das... schier wenig erscheinen, sonder ired gefallen aussenbleiben wollen«, kakor toži neki koroški tržni artikel iz l. 1579 (Bischoff-Schönbach, Steir. u. kärnth. Taidinge 1881, 504). O prav tako nepovoljni in nevoljni udeležbi laiškega elementa, kakršna je v naših pokrajinah (prim. Sl. Pr. 1922, 57), so mi pravili tudi v Beogradu.

na videz poceni sodnik. Država je tem bogatejša ne samo, čim manj izdatkov ima, marveč tudi in predvsem, čim več ima dohodkov. Dohodki pa se stekajo tem obilneje, čim bogatejši je narod. Kdor ima odprte oči, ne vidi samo razmeroma male dnevnice ali potne stroške, ki se trošijo za — manj vredno sodstvo; ugotavlja namreč tudi z obžalovanjem, da se odteguje toliko ljudi svojemu prave mu, v resnici ustvarjajo čemu, produktivnemu poklicu, tistemu poklicu, ki dviga njihovo gospodarsko moč, hkratu davčno silo in s tem bogastvo države in dobrobit državljanov. Čim spoznamo, da se opira pohvala sodnika nestrokovnjaka celo z odločilnega, za njega nikakor ne laskavega fiskalnega stališča na varav sklep, se mu gotovo odrečemo ali mu vsaj odkažemo mesto le tam, kjer more s svojim specifičnim znanjem, s svojo posebno izurjenostjo in prakso v svoji stroki v resnici podati nekaj, česar povprečni uradni sodnik absolutno ne more nuditi. Le v izjemnih primerih poslednje vrste pomeni ljudski sodnik zares tudi materialen prihranek, ne samo ker nadomešča v teh primerih dejanski učnega sodnika in je po svoje v resnici enakovreden član senata, temveč tudi zbog tega, ker utegne senat, čigar član in posvetovalec je, marsikatero strokovno vprašanje rešiti sam, ne da bi zaslišal izvedenca, ker torej pogostoma prihranjuje tudi stroške zadevnega mnenja (prim. v § 463 II. ref. nač. c. pr. r. recipirani § 364 c. pr. r. in Beantwortung der Fragen [Vdg. d. JM. 3. dec. 1897, JMVBl, 44] k § 351 c. p. r.). Dejanski gre v teh primerih samo za drugo obliko, v kateri se udejstvuje še vedno strokovna izobrazba: navadno v izvrševanju poklica neposredno v korist lastnega podjetja ali zvanja in posredno države; tu neposredno v prid državni justici, s tem pa posredno še vedno v prilog lastnim interesom. Sodnika nestrokovnjaka naj torej ne pogrešamo pri trgovinskih, pomorskih, rudarskih, obrtnih, patentnih, avtorskih in sličnih stvareh, koder pomaga s posebnim znanjem svoje stroke.⁴⁹⁾

⁴⁹⁾ Istega mnenja tudi Klein, GerZtg 1919, 104 ss (diskusija), Zwiedineck, GerZtg 1921, 53. Prim. tudi Wehli, GerZtg 1921, 125 ss. Pač z istega stališča zastopa Daub, DJurZtg 1919, 456 ss., udeležbo laikov razen v bračnih in alimentacijskih tudi v poljedeljskih stvareh. Podobno tudi Volkmar, DJurZtg 1919, 218 ss.

S temi izvajanji bi bilo razbistreno in utemeljeno tudi naše odklonilno stališče glede ljudskih sodnikov v ostalih civilnih stvareh in glede večnikov in porotnikov pri kazenskih sodiščih. Večniki (skabini) nas menda ne bodo tako kmalu ogražali (bagatelna sodišča po bos.-herc. c. pr. r. [§ 4], ki so bila večniška sodišča z enim sodnikom in dvema prisednikoma, izvoljenima iz ljudstva [§ 8], so s čl. 1, odst. 2 uredbe od 22. junija 1921 Sl. N. br. 145, odpravljena; istotako tudi prisedniki v kazenskem postopku s čl. 2 uredbe z istega dne Sl. N. 146), čeprav so si priborili zlasti v Nemčiji⁵⁰⁾ in po njenem vzgledu pred kratkim tudi v Avstriji⁵¹⁾ znamenito mesto v ustroju sodišč. Dejstvo pa je, da je srbska porota po zakonu od 31. marca 1892 v istini večniško sodišče.

Koliko je pritegnitev ž e n a kot ljudskih sodnikov k varstvenim, mladinskosodnim, zakonskim (bračnim) stvarjem z vidika njihovega posebnega znanja in izkustva upravičena, nočem

⁵⁰⁾ Prim. op. 41. S pravo v nemo se je celo sloviti W a c h, odklanjajoč poroto, potegoval za večniška sodišča in zahteval, da naj število večnikov presega število v senatu sodelujočih pokličnih sodnikov za najmanj enega (DJurZtg 1920, 481). V o l k m a r, k čigar razbremenitvenim predlogom se še povrnemo, si želi za vse prvostopne kazenske stvari izvzemši delikte, ki grede pred poroto, izključno le tročlansko večje.

⁵¹⁾ Nova avstr. zvezna ustava od 1. oktobra 1920, BGBl. 1 predvideva v čl. 91, odst. 2, obvezno pritegnitev v e č n i k o v, ki jih je bila pri zbornih sodiščih že I. kazenskopravdna novela od 15. junija 1920, StGBI. 279, dejanski uvedla. Pred večje, sestojече iz 2 sodnikov in 2 večnikov, spadajo po § 13 nov. k. p. r. vsa hudodelstva in pregreški, ki ne gredo niti pred poroto, niti pred sodnika poedinca (glej op. 41), in nekatere tiskovne stvari po § 42 novega tisk. zak. od 7. aprila 1922, BGBl. 218. Glede volitve večnikov prim. §§ 5 do 16 zak. od 23. maja 1873, drž. zak. 121, v obliki, ki so mu jo dali zakoni od 23. januarja 1919, StGBI. 37, od 15. junija 1920, StGBI. 279, in od 15. julija 1920, StGBI. 321. P o r o t a je v Avstriji pristojna za vsa politična in potom tiska storjena hudodelstva in pregreške, za vse obtožbe radi hudodelstev, ogroževanih z več kot desetletno ječo, ako je najmanj to ječo tudi prisoditi po zakonu ali po predlogu obtožbe, ter za obtožbe radi detomora in uboja (čl. VI uv. zak. h k. p. r. v obliki čl. II. cit. I. kaz. pravd. novele iz l. 1920, § 484 k. p. r. in § 34 tisk. zak. od 7. aprila 1922, BGBl. 218). O poroti de lege ferenda prim. op. 45.

odločati.⁵²⁾ Ni ravno treba, da soglašamo s Schopenhauerjevo sodbo, ki vidi v nepravilnosti glavno hibo nežnega spola, pa smo vendar lahko prepričani, da je sodništvo izrazito magisterium virile. Če vobče nočemo tovarnarja ali trgovca motiti v izvrševanju njegovega pravega poklica, velja to pač v še večji

⁵²⁾ Seveda gredo tudi glede tega vprašanja naziranja diametralno narazen. So radikalni zagovorniki in prav tako radikalni nasprotniki ženskega sodstva, v sredi pa taki pisatelji, ki priznavajo dobiček, ki bi ga mogla imeti justica v izvestnih panogah, ako bi se dalo omogočiti sodelovanje v resnici poklicanih žena, in sicer na način, ki ne nareja rodbini večje škode, kakor znaša korist, ki jo ima justica. Poslednji skupini pripada Engel (v večkrat citiranem predavanju, 15 s), čigar objektivnim izvajanjem pritrjujem. Löffler (ib. 29 ss) se izraža zelo oprezno; je za »pripustitev žena k pravnim študijam« (na ljubljanski juridični fakulteti so izza ustanovitve univerze pripuščene k državnim in doktorskim izpitom; pri tem ostane tudi po čl. 2 načrta uredbe juridičnih fakultet); misli, da bodo kot člani varstvenega oblastva in mladinskega sodišča sodelovale uspešno; prav tako v zakonskem (bračnem) senatu. Zelo skeptično pa se izjavlja o ženi kot kazenski sodnici in porotnici. Z enako umerjenostjo tudi Klein (o priliki diskusije o Englovem predavanju v Juristični družbi, GerZtg 1919, 104), ki si želi pritegnitev žena k bračnemu sodstvu, in Daub (DJurZtg 1919, 456 ss), ki bi jih rad videl kot sotrudnice v bračnih in alimentacijskih stvareh. Prim. tudi vpoštevanja vredna izvajanja Eich a v DJurZtg 1919, 625 ss., ki poudarja zelo važen moment, da ta čas še ne dostaje zaupanja ljudstva v pravosodstvo žena. Zato priporoča, da se žene korakoma uvajajo v sodniške posle. Žal so koraki, ki jih ima v mislih, pravcati skoki. Žene kot sodni pisarji, prisedniki nestrokovnjaki pri mladinskih sodiščih, večniki, porotniki, sodniki laiki v trgovinskih sodiščih — to bi bil prvi, vsekako nadčloveški, goliatski korak. Ko bi bil ta storjen, bi se naj žene pripuščale k jurističnim poklicom, in sicer samo neomožene (zaradi nosečnosti, porodov itd.). Nemško zakonodavstvo je celo te daljnosežne predloge deloma že prehitelo (glej op. 53). Pa kaj, ko so že mnogo stoletij pred Kristusom v starem Babylonu prve dinastije imeli sodne pisarice, morda celo sodnice in razsodnice! (Daiches, Altbabylonische Rechtsurkunden 1903, 50 ss., Thurnwald v Blätter f. vergl. Rw. u. Volkswirtschaftslehre 1907, 293). Nekam čudno stališče zavzema Göt te (Recht 1922, 60), ki predlaga uzakonitev zahteve, da se morajo žene v vseh kazenskih stvareh, v katerih je zaslišanje žene potrebno (!?), zaslišati kot izvedenke (!); prav tako v vseh zakonskih in varstvenih stvareh, pri katerih gre za vzgojo nedoletnikov in za zadeve zakonskih žena. Zoper žene kot večnice se izjavljata znamenita kriminalista Oetker (Recht 1920, 47) in Lucas (DJurZtg 1920, 325 ss). Negativno pa je osobito

meri za ženo, ki izvršuje praviloma najvažnejši in najvzvišenejši poklic, da rodi in vzgaja državi zdrave državljane, najdragocenejšo dobrino, ki jo država ima. V Nemčiji in Avstriji so tudi že žene podvrgli splošni sodniški dolžnosti in vpoklicali kot večnice in porotnice.⁵³⁾ Počakajmo, da vidimo, kako se ob-

mnenje, ki ga je sklenilo 4. zborovanje nemških sodnikov v Leipzigu 22. in 23. maja 1921 in ki se glasi: »Nekvarno usposobljenosti žene za udeleževanje v javnem življenju in nje siceršnji pritegnitvi k sodnemu postopku ni dvomiti, da žena ne more prihajati v poštev 1.) kot poklična sodnica, 2.) kot porotnica, 3.) kot večnica v mladinskosodnih stvareh, 4.) sploh v kazenskih stvareh« (DJurZtg 1921, 414 s). Potemtakem so smatrali žene pač sposobne, da sodelujejo kot sodnice nestrokovnjakinje v trgovinskih in drugih strokovnih senatih, pri obrtnih sodiščih itd. Navzlic temu jasnemu protestu in navzlic odklonilnemu mnenju slovitih medicincev, zlasti neurologov (imenujem le profesorja Lipmanna in Antona) so bili izdani eno leto pozneje zakoni, omenjeni v nastopni opombi.

⁵³⁾ Potem, ko je že nemška državna ustava od 11. avgusta 1919 izrekla načelno enakopravnost spolov tako glede državljanskih pravic in dolžnosti (čl. 109, odst. 2) kakor zlasti glede pripustitve k javnim zvanjem (čl. 128 odst. 1), je nemški zakon od 14. januarja 1922, RGBl. str. 155 pripustil žene izrečno kot članice obrtnih in trgovskih sodišč (Kaufmannsgerichte), zakon od 25. aprila 1922 RGBl. I, 33, pa kot večnice in porotnice. Po t. 5. tega zakona (§ 35 št. 7 izpremenjenega GVG) morejo to službo odkloniti le, ako verojetno izkažejo, da jim izvrševanje službe znatno otežuje skrb za famulijo. Še dalje sega nemški zakon od 11. julija 1922, RGBl. I, 573, po katerem morejo postati tudi trgovinski sodniki, uradni zagovorniki, sodni pisarji (kajpa v nemškem pomenu besede) in — sodni izvrševalci! (rablja so tačas še izpustili). V Avstriji je po § 2, št. 4 zak. od 23. maja 1873, drž. zak. 121 o porotniških imenikih v obliki zak. od 23. januarja 1919, StGBI. 37, za porotniško (in z ozirom na nov. § 1, posl. odst. tudi za večniško) zvanje nesposoben, kdor je izključen od volilne pravice v narodni svet. Ker žene v § 13 volilnega zakona od 20. julija 1920, StGBI. 351 (v zvezi s § 20 zak. od 1. oktobra 1920, BGBl. 2) niso navedene, jih je smatrati za sposobne. To izhaja tudi iz primerjanja prvotnega besedila § 1 prvonavedenega zakona iz l. 1873, ki govori o »moških«, z noveliranim besedilom, ki govori splošno o »osebah«, ki jih je vpoklicati kot porotnike (ali večnike). Vendar pa so žene po § 4, št. 6 cit. zak. te službe oproščene. Omembe vredno je, da pripušča § 1 avstr. zak. od 22. marca 1920, StGBI. 136, žene k zastopanju strank pod istimi pogoji kakor moške. Ženske sodnike oziroma porotnike imajo med dr. tudi Zedinjene države Sev. Amerike, Danska, Anglija, Francija (samo pri obrtnih sodiščih), Rusija. Prim. Hartwig, Frau in d. Rechtspflege 1922, 11 do 14. (Na to knjigo me je opozoril in mi jo dal na razpolago ko-

nese ta poizkus. V državi, v kateri bomo morali ženi priboriti še najprimitivnejšo privatnopravno enakopravnost z možem, je razgovor o aktivnem sodelovanju žene pri sodstvu de lege ferenda brezplodno, s čimer nočem izreči, da bi ne bilo koristno, seznanjati se s stališčem naprednih narodov.⁵⁴⁾

Naš načrt uresničuje vobče ravnokar zastopane nazore. Ne spušča se v eksperimente, temveč sledi skoraj brezizjemno svoji predlogi. V § 27 navaja pod št. 1 do 17 primere, v katerih »odloča«⁵⁵⁾ predsednik senata ali odrejeni sodnik (»izaslani

lega Dolenc. Iskreno se mu zahvaljujem tudi na tem mestu za to uslugo kakor za marsikatero drugo opozorilo). Na Norveškem so žene pripuščene kot porotnice in večnice z novelo h k. p. r. od 22. maja 1902 (Motzfeldt v Jahrb. d. int. Ver. f. vergl. Rw. 1907 [VIII, 2/1] 2081).

⁵⁴⁾ Zdi se mi, da se sploh premalo zanimamo, kako se razvija sila plodovito in v zadnjem času tudi uspešno zakonodavstvo in pravna literatura onkraj naših meja, zlasti pri bivših naših sodržavljanih Avstrijcih, Čehih in Poljaki, ki se moremo od njih že zato prav mnogo naučiti, ker so njihove uredbe in tudi siceršnje njihove razmere še najbolj podobne našim. Smo v prijetnem položaju, da so nam pionirji, Pazljivo bi morali zasledovati, kako se obnesejo novote in reforme, ki jih uvajajo. To je tudi razlog, zakaj sem primoran opozarjati na stanje inozemske legislacije in literature, ki sta večini naših pravnikov nepoznani, in sicer tudi glede takih problemov, ki nas morda trenutno še ne pečejo. Ko nastopi svojčas neposredna potreba ali sila, bo že prepozno. Takrat mora biti material že zbran; ustvariti smo si morali že svoje mnenje.

⁵⁵⁾ Bolje bi bilo »rješava«, ker glede nekaterih točk § 27 (kakor glede št. 10, 12, 13, 16) sploh ne gre za »odločanje« v pravem pomenu besede (prim. tudi § 37, odst. 1 o. z.: »bedarf... keiner *Beschlußfassung*« in istega § poslednji odstavek: »werden... *erledigt*«). Slcg § 27 pa sploh malo šepa. Uvodni stavek z okostjem »predsednik... odločuje... o sledečim predmetima« zahteva skozinskoz temu začetku primerno nadaljevanje. Tega se besedilo ne drži v št. 13 do 17. Menim, da ni tehtnega razloga, da odstopimo od besedila § 37 o. z. Ako damo uvodu obliko po vzorcu § 37, torej približno tako-le: »Osem o predmetima navedenima u drugim zakonima *nije potreba, da rješi veče o*«, tedaj se tudi točke 13 do 17 lahko prevedejo brez interpolacij. Seveda mora tedaj ostati tudi poslednji odstavek § 37 v obliki razbr. nov., ki bi se glasil nastopno: »*Poslove nabrojene pod br. 1 do 17 rješava predsednik ili izaslani član veča kao sudija pojedinac*«. Pripominjam, da sem se pri tej formulaciji — nerad — posluževal srbske terminologije ki zavrača »zaključiti, zaključak« za *beschließen, Beschluß* (prim. tudi Vuk Rječnik pod značnicama »zaključavati, zaključak«) in rabi menda za ta pojem in za pojem

sudija») brez sklepanja senata. Naštevanje sledi vobče besedilu § 37 o. z. v obliki razbr. nov. Kakor je razvidno iz uvodnih besed »Osem o predmetima navedenim u drugim zakonima«, ni to naštevanje izčrpno. Ta pridržek je ne glede na c. p. r. in najbrže tudi na k. p. r. potreben tudi z ozirom na druge zakone, zlasti na bodoči nesporni postopnik, na konkurzni red (konkurzni komisar!) i. t. d. Numeracija poedinih primerov je deloma izpremenjena, ker so po razbr. nov. uvrščene, v o. z. s pridejanimi črkami označene točke dobile svoje zaporedne številke in ker so se primeri uredili med sabo bolj po svoji sovisnosti, kakor je bilo to moči učiniti ob noveliranju.

K poedinim točkam pripominjam stvarno⁵⁶⁾ še to: Od vseh primerov § 37 oz. je ostal nesprejet edini primer št. 9, kar ne

»erledigen, Erledigung« : »rješiti, rješenje«. Ref. nač. je imel v 1. odst. »odlučuje... bez zaključka veća«. Mislim, da razložka v pojmi in izrazih ne bo moči pogrešati. Naj premišlujejo o primerni terminologiji srbski pravniki. Pri Hrvatih so izrazi »zaključak, zaključivati« (Beschluss, beschließen) in »rješenje, rješiti« (Erledigung, erledigen) v rabi.

⁵⁶⁾ V jezikovnem in terminološkim pogledu naj dodam te-le opazke: Posledica v op. 55. označenega nedostatka je nadaljnja neprilika, da stopi glagol uvodnega stavka »odlučuje« v št. 1, 3 in 11 v stik s predikatom »o dozvoli«. Ne odloča in ne sklepa se o dovolitvi, temveč je dovolitev sama že odločba. Ta lepotna napaka utegne povzročiti celo stvarno nepravilno razlago. Ako sme sodnik odločati »o dozvoli« n. pr. »siromašnog prava« (št. 3) (kar menda takisto ni dober izraz za »pravico revnih«), bi se iz tega utegnulo sklepati, da sme to pravico tudi odreči. Da bi ta sklep ne bil upravičen, izhaja jasno iz nemškega besedila o. z.: »(Es) bedarf keiner Beschlusfassung des Senates... 3) die Bewilligung des Armenrechtes«, arg. a contr. torej pač »die Verweigerung«. Podobno jezikovno nepravilnost in stvarno nejasnost ima formulacija uvoda za seboj tudi v št. 12. Sodnik ne odloča »o spisih, ki je njih predmet obveščanje drugih oblastev itd«, temveč je vprav to obveščanje samo predmet sodnikovega poslovanja. Ne prikrivam si težkoč, ki izvirajo iz tega, da je treba vse raznovrstne posle § 27 spraviti takorekoč pod vkupen imenovalnik. Vendar ne dvomim, da se posreči tudi to. Fraza »o troškovima predlagaceva protivnika kod izvodjenja dokaza« v št. 9 (št. 7c o. z.: »über die Kosten für seine Beteiligung bei der Beweisaufnahme«) ni lepa. Lepše in točnejše morda: »o troškovima, što je imao (što su prouzrokovane) predlagacev(u) protivnik(u) usled izvodjenja dokaza«? Izraz »po službenoj dužnosti« v št. 15 (št. 12 o. z.) za »von amtswegen« je radi tega neprilichen, ker se rabi zlasti v c. p. r. (II. ref. nač. ima »po zvaničnoj dužnosti«) nešetokrat v zvezi s pomožnim glagolom »sme« ali »može«,

izključuje (vide uvod § 27), da se uvrsti svojčas v poseben zakon (o nespornem postopku ali o depozitih). Prevzeta je tudi druga točka § 37 o. z. v obnovljeni obliki, k čemur bi bilo omeiniti, da se nanaša ta točka (likvidiranje advokatskih pristojbin) na čl. V uv. z. k c. p. r. V Avstriji so ta član razveljavili z za-

kar je pravzaprav *contradictio in adiecto*. Ako je »dužnost«, »mora« sodnik, ako pa samo »može«, ni njegova »dužnost«. Ne gre po mojem mnenju prevesti na pr. § 35, odst. 2 sod. prav.: »Beschlüsse... können... von dem Gerichte... von amtswegen abgeändert werden« s stavkom: »Veče... može... odluke promjeniti... po službenoj dužnosti«, kakor se je v deln. kom. nač. cpr. zgodilo. Kar je dolžnost, ne more biti hkratu prepuščeno sodnikovemu preudarku. Hrvatski uradni prevod o. z. ima za »von amtswegen« »s ureda«. Drugi hrvatski zakoni se poslužujejo izrazov »uredovno«, »u ime ureda«, »ureda radi«. Ni pa nebena kompozicija z besedo »ured« Srbom všeč, ker te besede v pomenu »Amt« ne poznajo. Morda se najde vendar primeren izraz, ki zadovoljuje jezikovno tako Hrvatke kakor Srbe, a se hkratu ogne omenjenemu očitku. Vse to je malenkost in ni malenkost. Ni malenkost zato, ker sestoji nazadnje ves zakon jezikovno iz samih takih malenkosti. Sličnih netočnosti, nedoločnosti, slovniških nepravilnosti in stilističnih kakofonij je gotovo še tudi na drugih mestih. Ni moja zadača in se ne smatram niti za poklicanega, da bi razpravljaj o njih. Vzrok jim je mnogokrat preneglost, ki sta ž njo morala delati poročevalec in komisija, včasih pa tudi samo na sebi vse hvale vredno stremljenje srbskih članov, izbrisati sledove papirnatega jezika in ga nadomestiti z naravnim, jedrnatim, lahko razumljivim izrazovanjem ljudske govornice. Negujejo kratkost in preprostost sloga ter leposlovno menjavanje izrazov včasih celo na račun juristične točnosti. Navzlic takim (izjemnim) nezgodam pa smemo hvaliti Boga, da sestavljamo zakone v srbskem jeziku, ki nad njim čuvajo naši tovariši v Z. Sv. Oni skrbe za to, da se njih jezik ne najame nesrečnega kanclijskega sloga, ki se je po nemškem vzorcu vsaj v zakonih vgnezdil že tudi pri nas Slovencih. Po drugi strani pa je gotovo nič manj ugoden slučaj, da Slovenci svoje brate onkraj Sotle brezdvomno nadkrilujemo v točnosti in bogatosti strokovnega imenstva, teh aktivnih postavkah zapuščine, ki nam jo je ostavil »Nemec akuradni«. Tako prav lepo dopolnjujemo drug drugega. Glede na imenstvo opozarjam končno na izraz »izostanak« (št. 5) za »zamudo«, ki ga rabimo tedaj, kadar gre za zamudo naroka, dočim nam služi »propuštaj«, kadar gre za opustitev dejanja v določenem roku. Za naša ušesa neznosna »žalba« (št. 10 = št. 7 o. z.) nas ne bo motila preveč. Čeprav najvneteji puristi med Jugoslovani, vendar lahko ostanemo pri svojem »rekurzu«, ki bi ga kot udomačeno drugarico k istotako latinski »reviziji« ponovno priporočal tudi Srbom. V št. 15 (= 12 o. z.) naj se rabi za »registar« dosledno (prim. § 15, odst. 2) »upisnik«.

konom od 22. marca 1920, StGBI. 148, a v Češkoslovaški z zakonom od 28. maja 1919, Sb. z. a n. 306, s čimer je postala točka 2 § 37 o. z. brez pomena. Ni razloga, da bi se obdržala predpotopna, iz dobe dvornih dekretov prevzeta določba čl. V. Tudi mi bi mogli št. 2 nač., ki se opira na to določbo, črtati mirnim srcem. V št. 15 nač., ki se zлага vobče s št. 12 o. z., smo posneli tudi določbo, da sodnik poedinec nima pravice, izrekatj redovne kazni (*»bez prava kašnjanja«*). V Avstriji je III. razbr. novela od 2. decembra 1921, BGBI. 743, točko 12, ki jo je bila II. razbr. novela od 18. marca 1920, StGBI, 116 razveljavila, iznova vzpostavila, toda z izpremembo, da gre sodniku poedincu tudi pravica kaznovanja (*»mit Einschluß der Verhängung von Ordnungsstrafen«*). Po mojem mnenju se da izključitev kaznovalne pravice razlagati le zgodovinsko, kot usedlina § 146 stare sodne instrukcije od 3. maja 1853, drž. zak. 81, ki ima v mislih seveda le t. zv. »kurencije«, t. j. posle, pri katerih pravzaprav ne gre za nobeno odločbo. Čim pa smo izročili sodniku poedincu moč, da sam razsoja v civilnih sporih do **5000 Din** (§ 6 deln. kom. nač. cpr.), po mojem naziranju ni nobenega pomisleka več, da mu damo tudi kaznovalno pravico, ki sega vsaj po §§ 266 in 271 II. ref. nač. cpr. samo (in pač preniko) do 300 Din, in ki bi niti v registrskih stvareh, ako vzamemo razmerje med §§ 86, 220 c. p. r. (**100 K**) oziroma § 12, odst. 1 trg. zak. in § 87 zadr. zak. v zvezi s § 4, odst. 1 min. nar. od 14. maja 1873, drž. zak. 71 (**600 K**) ter §§ 266, 271 II. ref. nač. cpr. (**300 Din**) za podlago, ne presegala zneska **1800 Din**. Naj se torej nadomestujeta besedi *»bez prava«* z besedama *»sa pravom«*. V isti točki § 27 (št. 15) pa naj se popravi tudi očitvidna, že v ref. nač. (§ 24, št. 15) nahajajoča se pismena pogreška koncem prvega stavka, ki se naj glasi pravilno: »izdaje naredbe koje se odnosu na samo upravljanje postupkom ili na pripremanje odluke o samoj stvari *kao i* (namesto *»ili«*) naredbe, koje su po zakonu nesumljive«. V točki 17, ki se sicer ujema s št. 14 § 37 o. z., sta ostali neprevedeni besedi *»zur Abhilfe«* (scil. gegen Verweigerung oder Verzögerung von Amtshandlungen). Kakor sodim, v kvar jasnosti. S tema besedama je hotel zakonodajalec izreči, da sme sodnik poedinec vse potrebno ukreniti, da se odpomore zadevni proti-

rednosti ali, z besedami § 98, 3. odst. nač. »narediti da po možnosti *otkloni razlog pritužbi*«. Iz besedila št. 17 § 27 nač., ki po nji sodnik »*odlučuje o pritužbama* protiv osebnja sudske pisarnice . . . zbog neizvršenja ili odugovlačenja . . . poslova«, bi se morda sklepalo, da sme izrekati tudi disciplinsko kazen. Čeprav se v tej določbi citira § 98, in čeprav bodo kajpada izdani posebni predpisi o disciplinskem postopanju, je vendar priporočati, da se izraža naš zakon tudi na tem mestu nedvoumno, pri čemer se lahko poslužuje tudi tu besedila § 98. Poslednjemu odstavku § 37 o. z. je dodala avstr. III. razbr. nov. dostavek, po katerem vrši sodnik poedinec pod št. 11 in 12 (št. 14 in 15 nač.) navedene posle samo tedaj, »ako na njegov predlog ne prevzame senat njih rešitve«. Razlog, ki ga navajata obrazložba vladne predloge in poročilo justičnega odbora (važnost registrskih in nespornih stvari oz. priporočljivo uvajanje sodnika poedinca v te specialne posle [prim. H e r m a n n, Zivilprozessnovellen 1923, 73, 74]), se mi ne zdi prepričevalen. Ne glede na to, da se s tem oddaljujemo od načela, izraženega v § 37, in da se povzroča, da reši isto pravno stvar sedaj sodnik poedinec, sedaj senat, ima sodnik vendar tudi izven senatskih sej priliko, da se poučuje o mnenju ostalih, morda bolj izkušenih članov senata. Sicer pa so dotični njegovi sklepi tako podvrženi pravnima sredstvom opozoritve in rekurza. Argumentacija, da bi bila ta interpolacija potrebna radi izpremenjene določbe o redovnih kaznih, se mi zdi prav tako malo stringentna iz razlogov, ki sem jih navedel zgoraj k št. 15 nač. Zaradi tega pritrjujem neomejenemu sodstvu sodnika poedinca tudi tedaj, ko bi sprejeli premembo, ki jo predlagam glede štev. 15.

Iz zgornjih izvajanj izhaja, da je področje sodnika poedinca, kakor ga določa načrt sam, sledeč pri tem o. z., zelo skromno in ne ruši niti najmanj načela kolegialnosti. Tako isto ne prekorači zadnji načrt c. p. r. meja, ki jih ustanavlja v §§ 5 in 6 za sodnika poedinca že naš sod. prav. Kaj d o l o č a načrt k. p. r. glede uporabe sodnika poedinca pri zbornih sodiščih v kazenskih stvareh, mi ni jasno, ker tega načrta nimam. Kar navaja S u b o t i ć v Pravnem pregledu, 110, 111, dopušča pač sklep, da uvaja tudi načrt kazenskopravdnega reda neke

vrste »izenostavljenega« postopka z uporabo sodnika poedinca, ki je morda podoben onemu avstr. kazenskopravdne novele od 5. decembra 1918, StGBI. 93. Ker se pa pisec v smislu načelnega stališča, označenega v naši op. 39, ki ga je zavzemal kazenskopравни odsek glede stvarne pristojnosti, ne izjavlja, katera kaznjiva dejanja se izročajo v presojo sodniku poedincu, ni moči ugotoviti obsega njegovega zadevnega delokroga. Pač pa je iz zaslužnega spisa prof. D o l e n c a, Sadašnji položaj kaznenopravnog zakonodavstva kraljevine SHS. 1923, 27 — podoben pregled bi si želeli tudi o civilnopravnem zakonodavstvu — razvidno, kako si je kazenskopравни odsek St. Z. Sv. uporabo sodnika poedinca približno zamislil: kot sodečega sodnika pri prestopkih, ki ne gredo pred okrajno sodišče (ki sodi o njih, ako zakon preti s kaznijo zapora ali strogega zapora do enega leta ali samo z denarno kaznijo), in pri hudodelstvih nedoletnikov. Ne vem, če je ta ideja v načrtu samem tudi izražena (prim. op. 39). Sodelovanje sodnikov nestrokovnjakov je predvideno za zdaj samo pri trgovinskih (pomorskih) sodiščih oziroma senatih in pri rudarskih senatih (§ 31 našega načrta in § 5 odst. 2 deln. kom. nač. cpr.). Tu puščam seveda v nemar občinska sodišča, ki bodo vsaj spočetka le partikularnopravna institucija, in porotna sodišča, o katerih še ni odločeno, bodo li splošno odpravljena ali uvedena ali pa samo tam ohranjena, kjer poslujejo že ta čas. Glede žena pa velja kajpada izrek apostola Pavla tudi za naše sodne zборе: nimajo besede. Ali bo moči izhajati s temi razmeroma majhnimi pripomočmi spričo venomer rastočih poslov in že sedaj naravnost katastrofalnega pomanjkanja sodnikov v Srbiji in Vojvodini, je seveda drugo vprašanje. Upajmo, da nam bo v spornih stvarih zadoščalo razširjeno vrednostno sodstvo sodnika poedinca, ki se da nedvomno brez škode še bolj raztegniti, in da nam v kazenskih stvareh razbremenitve s pomočjo sodnika poedinca ali celo sodnika nestrokovnjaka ne bo treba. Ako pa bi se naše nade ne uresničile, naj mislimo v prvi vrsti na radikalno reformo nespornega postopka, glede katerega imamo še popolnoma proste roke, in na preodkaz dotičnih, s sodniškim zvanjem v nobeni ali zelo rahli zvezi stoječih poslov drugim

činiteljem.⁵⁷⁾ Priporočljivo bi bilo tudi, da se okrajna sodišča pomnože in njihovo področje raztegne, ker je okrajno sodišče že radi bližine in radi neobveznega zastopanja po advokatih najudobnejše sodišče prve stopnje, in ker prenašajo okrajna sodišča, kakor nas uči statistika, še najprej nadaljnjo obremenitev. V stvareh vsakdanjega domačega občevanja in prometa ocenjuje okrajni sodnik zlasti na deželi dejanski stan pogostoma sigurneje, ker pozna ljudi in odnošaje bolje kakor okrožni sodnik. Morebitne pravne nezgode pa se še zmeraj lahko popravljajo na drugi stopnji.⁵⁸⁾ Na vsak način pa izročajmo svojo usodo sodniku poedincu, preden uvedemo sodnika nestrokovnjaka. Ako nas bode pomanjkanje sodnikov ali denarja prisililo k še globlje segajočemu varčevanju, nam pokaže sodnik poedinec pri okrožnem sodišču prijazno perspektivo v smeri nadaljnjih prištedkov. Povsem naraven posledek njegovega delovanja pri okrožnem sodišču je senat trojice pri

⁵⁷⁾ Nekaj uvaževanja vrednih misli podaje v tem pogledu že češkoslov. razbr. nov. od 1. aprila 1921, Sb. z. a. n. 161, ki predkazuje mladane vse zapuščinske zadeve notarjem kot sodnim komisarjem (čl. IX). Mnogo uporabnega gradiva pa nudi Langer, GerZtg 1919, 118 ss. in v najnovjšem času Pawlik, ib. 1923, 10 ss. Čas bi bil tudi, da odpravimo farso poizkusov sprave ali jo vsaj sčrtamo na enodejanko in da odslavimo zagovornika zakonske vezi. Tudi za to imamo že zgled v omenjenem češkoslov. zakonu (čl. V).

⁵⁸⁾ Prof. Stein, Zur Justizreform 1907, 76 predlaga zvišano pristojnost samo glede okrajnih («uradnih») sodišč v večjih mestih, kjer se lahko ustanavljajo posebni procesni oddelki, kjer imajo izkušene sporne sodnike, in je za te oddelke moč izbirati najzrelejše in najboljše med njimi. Morda je to veljalo do prevrata tudi pri nas. Ne upam se pa trditi, da imajo sedanji okrajni sodniki v večjih mestih te prednosti redno pred ostalimi. Res da so navadno teoretično bolj podkovani, saj jim je tudi navadno več literarnih pripomočkov in drugih sredstev za izobrazbo na razpolago. Vendar so to vobče mlajši pravniki, ki glede izkušenosti in zrelosti sodbe včasih celo zaostajajo za svojimi starejšimi tovariši na kmetih. Razlike glede pristojnosti bi tudi iz drugih razlogov ne mogel odobravati: ker so spori v mestih vobče bolj zapleteni in ker utegne dejstvo, da imajo sodišča iste vrste tu in tam različno pristojnost, povzročati le zmešnjave. Vsekako pa glede sodnikov v večjih mestih ravno tistega posebno važnega priporočilnega razloga ni, ki ga navajamo v tekstu: intimnejšega poznavanja ljudi in razmer.

velikem sodišču namesto petorice, posledek, ki bi ugajal ne samo pravosodnemu in pred vsem finančnemu ministru, o katerem bi se marveč dalo razpravljati tudi brez neposrednega pritiska razbremenitvenih bolečin (prim. zdolaj izvajanja k § 35).

Po vsem tem je izpregovoriti še par besed o drugi izjemi pravila tročlanskega senata, o občnem ali plenarnem senatu (»opštoj sednici«), ki ga obravnava § 26. Občni senat se sestavlja iz vseh sodnikov okrožnega sodišča pod predsedstvom njegovega predsednika. Kakor smo že omenili mimogrede, ne pozna naš zakon niti svetnikov, niti t. zv. članov z glasovalno pravico (»stimmführende Mitglieder«, § 30 o. z.). Ker govori § 26 o »vseh sodnikih« brez razlike, bodo morali sodelovati tudi vsi mladi in najmlajši sodniki, s tem pa bodo vobče po nepotrebnem odtegnjeni od svojega rednega dela, ne da bi bilo — ako odštejemo par redkih izjem — pričakovati od njihovega sodelovanja posebnega haska. Mislím, da bi se mogli kakor § 36 o. z. tudi mi zadovoljiti z desetorico, po činovnem redu najstarejših sodnikov in zahtevati sestop vseh sodnikov le, če sodišče nima niti toliko sodnikov. Predsednikovemu preudarku pa bodi izrečno prepuščeno, da pozove v primerih, v katerih se mu to zdi potrebno ali koristno, vse sodnike (ki redoma tako ne bodo mogli brezizjemno prisostvovati). Področje občnega senata je v bistvu isto, kakor ga določa § 36 št. 1 do 3 o. z. Pripomnil bi samo to-le: ker je pričakovati, da bodo še drugi zakoni imeli določbe, ki zahtevajo sklepanje občnega senata (tak primer predvideva § 36 št. 4 o. z.; sèm bi šla tudi oddaja mnenja o imenovanju sodnikov nestrokovnjakov v smislu min. uredbe, ki jo prorokuje § 74 našega nač., ali primer § 395 sod. prav.), bi priporočal, da se sedanje besedilo v uvodu drugega odstavka § 26, ki kaže na izčrpno navajanje, nadomesti z nastopnim: »U krug rada opšte sednice spada *osem stvari navedenih u drugim zakonima*...« (prim. enako formulacijo v §§ 50, odst. 3 in 52, odst. 2).

(Dalje prih.)

